

Fatma TOPDAŞ*

FERİT EDGÜ'NÜN *KIŞ* ADLI ÖYKÜSÜNDE ÖLÜM İZLEĞİ¹

Özet

Şiir, öykü, roman ve denemeleriyle yazın dünyasını çeşitlendiren Ferit Edgü, Türk edebiyatında 'küçük öykü' türünün en önemli temsilcilerindendir. Öykülerinde modern anlatım teknikleriyle öz olanı verme amacı güden yazar, bireyin varoluş kaygısını sorgulayarak insanın evrensel gerçekliğine ışık tutar. Edgü'nün 'Kış' adlı küçük öyküsü de bu gerçeklik üzerine temellendirilmiş simgesel bir söylemi içerir. Bireysel ve evrensel değerlerin bir araya gelmesiyle oluşan öyküde, bireyin trajik çıkmazı olan ölüm, 'kış' metaforuyla açıklanır. Bu metaforla hem yaşam süresinin bilişsel yönünü hem de ölümün kaçınılmaz bir son olduğunu imleyen yazar, zaman ve mekân aralığında sıkışan bireyin durumunu, 'ölüm' izleğiyle yeniden anlamlandırır.

Anahtar Kelimeler: Ferit Edgü, varoluşçuluk, birey, yaşam, ölüm, yalnızlık, zaman, mekân.

THE THEME OF DEATH IN THE STORY NAMED 'KIŞ' OF FERİT EDGÜ

Abstract

Ferit Edgü diversifying literature world with his poem, romance, novel and essays is the most important delegates of the type of 'short short story' in Turkish literature. The author who pursues the goal of delivering core with modern expression techniques in his romances sheds light on Universal reality of human by querying the existence anxiety of human. The short short story named 'Kış' of Edgü is also a figurative discourse being grounded on that reality. In the romance consisting of with gathering of individual and universal values, death being tragic dead-end of human is expounded with the metaphor of 'kış'. With that metaphor, the author implying both the cognitive way of lifetime and inevitable end of death explain again the status of human squeezing between time and place with the theme of death.

Keywords: Ferit Edgü, existantialism, individual, life, death, loneliness, time, place.

* Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatma_topdas@hotmail.com.

¹ 'Ferit Edgü'nün *Kış* Adlı Öyküsünde Ölüm İzleği' adlı çalışma, "1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, 13-15 Ekim 2016/Elazığ"da sempozyum bildirisi olarak sunulmuştur.

Giriş

Sınırlı sözcük sayısı ile dilin imkânlarını kullanmaya çalışan sanatçı, yaratıcılığın ve dili kullanma yetisinin doruk noktasında küçürek öyküleri yaratır. İletisini en kısa yoldan anlatma çabası güden bu öykü türü, sözcük sayısı bakımından kısıtlı; ama sözcüklerin çağrışım yönleri açısından derin anlamlar yaratarak okuyucuya yorum yapma fırsatı sağlar. Gösterge ve örtük söylemlerin olanaklarından yararlanarak küçürek öykünün gelişim sürecinde yaptığı yaratıcı edimlerle öykünün perspektifini genişleten Ferit Edgü, bireyin kendisi ve dünyayla olan ilişkisini belirleyen değerleri, simgesel bir dille ortaya koyar.

Sözcük sayısı bakımından küçürek öykü tarzının temel özelliğine sahip olan ‘Kış’ adlı öykü, sözcüklerin taşıdığı örtük anlam ve simgesel değerler bakımından dikkate değerdir. Küçürek öykü türünün sözcük sayısına getirdiği sınırlama, her sözcüğü çok katmanlı açar bir ibareye dönüştürür. Özellikle ülkü ve karşı değerlerin çatışmasıyla şekillenen anlatıların çözümlenmesinde simgesel bir değer niteliğine sahip olan başlık, öykünün derin ve gizemli evrenini sunar. Bu açıdan öykünün anlam katmanlarını içinde barındıran ‘kış’ ibaresi, sözcük anlamıyla soğuk mevsimi ifade ederken, metaforik bir söylem olarak ise ölüm, yokluk, sessizlik, tükeniş, yer altına çekilme ve gizlenme gibi pasif ve olumsuz anlamlar yüklenir. Zamansal açıdan bakıldığında dünya üzerinde yaşanan mevsimlerin sistematik bir düzen içinde gerçekleşmesi, insanın gelişim evreleri gibi değiştirilemeyen varoluşsal bir süreci takip eder. Bu süreç, doğada ilkbahar mevsimiyle başlayıp kış mevsimiyle sonlanırken, insanda ise bebeklik dönemiyle başlar ve yaşlılık dönemiyle son bulur. Denilebilir ki doğa ve insanın bu varoluşsal yolculuğu, kaçınılmaz bir sona, yok oluşa doğru gitmektedir. Ontolojik olarak birbirinden farklı olan iki varlık (doğa-insan) arasındaki benzer bu varoluşsal yolculuk, doğadan insana ya da insandan doğaya yansıtılan özelliklerle gözlemlenebilir. Öyle ki bireyin trajik çıkmazı olan ölüm, çoğu zaman ‘kış’ metaforuyla açıklanır. Çünkü kış/ölüm, yolun/yolculuğun değişmez yönünü gösterir. Öyküde ise karakterin yaşam algısını ifşa ederek simgesel bir anlama bürünen ‘kış’, hem yaşam süresinin bilişsel yönünü hem de ölümün mutlak bir son olduğunu imler.

Gelişme

Mekân/sızlık-Zaman/sızlık İtkisinin Kurduğu Ölüm Algısı

Varlığını anlamlandırma ve bütünleme çabası içinde olan insan için yaşam, fiziksel ve tinsel etkinliğe olanak sağlayan dinamik bir oluş sürecidir. Bir başka deyişle yaşam, “*varolmak için kendine koyduğu hedeflere uygun bir ruh geliştirmesi için insana tanınmış bir süreden başka bir şey değildir*” (Tarkovski, 2000: 64). Yaşamın karşısında duran ölüm ise dünyanın mekânsal ve zamansal boyutundan ayrılmaktır. ‘Kış’ metaforunu kullanarak yaşamı sınırlandıran ölümün mutlak bir son olduğuna göndermede bulunan yazar, öykü karakterinin ölüm algısını zaman-mekân-insan bağdaşımı içerisinde dile getirir.

Ontolojik açıdan birbirine ‘kenetlenmiş’ olan zaman ve mekân (Heidegger, 2008: 391) yaşamı kuran aslî unsurlardandır. İnsanın aslında zamansal bir varlık olduğunu ileri süren Heidegger’e göre varlığın zorunlu olarak doğum ile ölüm arasındaki hareketi; şimdi, geçmiş ve geleceğin karşılıklı uzanmasını ve açılmasını

içermektedir. Doğum ile ölüm arasındaki hayat rabıtası, 'zaman içinde' cereyan eden bir dizi serencamın bir araya gelmesinden oluşur (Heidegger, 2008: 396-397). Dolayısıyla belirli bir yapılanma etrafında kurulan yaşamı; okuma, değerlendirme ve anlamlandırma sorumluluğunda olan insan, ancak yaşamın aslı kurucularından olan zaman ve mekâna karşı geliştirdiği olumlu edimler neticesinde varoluşsal bir boyut kazanabilir. “*Ontolojik anlamda dünyayı bir kaygı ve bunaltılar evrenine dönüştürmek, bütün bilgileri ötekileştirerek yaşamın kutsallığını yitikleştirme(ye)*” (Şahin, 2014: 241) sebep olur. O halde denilebilir ki zaman ve mekânın bilişsel boyutunu işlevsel kılan şey, insanın anlayışı ve kavrayışıdır. 'Kış' öyküsünde anlatıcı karakter ile annesi arasında geçen diyalog, zaman ve mekâna yönelik anlamlandırmanın farklı bakış açılarını örnekler niteliktedir.

“Kış gelse de ölsek, demişti durduk yere annem.

Oysa, henüz eski eylüle bile girmiş değildik. Çok iyi anımsıyorum, kasvetli bir gündü, yağmur yağdı yağacak.

Durup dururken, bu da nerden çıktı? Dedim.

Yeterince yaşamadım mı sence? Diye sordu. Bak damağımın tadı kalmadı. Yediğim et, tavuk mu, kuzu mu bilemiyorum. İçtiğim su, Taşdelen mi, Karakulak mı, anlamıyorum. Güller, karanfiller leş gibi kokuyor. Güneşte üşüyor, geceleri terliyorum. Günler karanlık, geceler daha da karanlık. Gürültüden gözümeye uyku girmiyor. Sessizliği özledim. Kimsesizliği özledim. Onu özledim.

O dediğin de kim? Diye sordum.

O işte, dedi.

Üstelemedim.

Daha kışa çok var, demekle yetindim. Hadi, şimdi kapa gözlerini.” (Edgü, 2007: 73)

Öyküde geleneksel ve modern algının karakter düzlemindeki temsilcileri, anlatıcı ve annesidir. Geleneksel düzenin zaman algısında “geçmiş, bugün ve gelecek bilinçleri iç içe geçmiş(tir)” (Giddens, 2005: 378). Dizimsel bir nitelik gösteren zamanın boyutları, yani “şimdi, gelecek ve geçmiş düzenleştirebilirler, birbirlerini içerirler, uzamın üç uğrağı gibi kayıtsız eşdeğer olarak yan yana getirilmemişlerdir” (Mays, 1997: 73). Dolayısıyla geleneksel algıda geçmişin yaşanmışlığı ve geleceğin beklentisi ile şekillenen 'şimdi', çoğu zaman duygusal ve düşünsel bir düşüş ile bütünlenir. Böylesi bir durumda şimdi'yi yaşamayı elinden kaçırıp insan için zaman, fiziksel ve algısal bir engeldir; çünkü zaman algısı insanın yaşamına sirayet eden bir güçtür. 'Kış gelse de ölsek' (Edgü, 2007: 73) diyerek varoluşsal tükeniş yaşayan insanların sözcülüğünü yapan anlatı karakteri annenin zaman algısını, yaşama olan tavrından yakalamak mümkündür. “*Bak damağımın tadı kalmadı. Yediğim et, tavuk mu, kuzu mu bilemiyorum. İçtiğim su, Taşdelen mi, Karakulak mı, anlamıyorum. Güller, karanfiller leş gibi kokuyor. Güneşte üşüyor, geceleri terliyorum. Günler karanlık, geceler daha da karanlık*” (Edgü, 2007: 73) diyerek zamana/şimdiye olan uyumsuzluğunu dile getiren annenin, yaşama karşı geliştirilen fiziksel/tinsel bağları koşturduğu için yaşam ona göre varoluşsal ritmini bozmuş, tersine dönmüş gibidir. Öykü karakterinin

yorumlarıyla boyut kazanan ve onu tehdit eden niteliği ile öyküye yansıyan ‘kasvetli bir gün/şimdi’, algısal yoğunlaşmanın zamansal ifadesidir. Öyle ki, öykü karakteri anne için “*gökyüzünden maviliği, pencereden gün ışığını ve en önemlisi insanın açık ufuklarından günü/güneşi çekip alan*” (Korkmaz, 2002: 208) ‘şimdi’, onun açmazlarını yoğunlaştırmaktadır. Dolayısıyla onun için önemli olan sadece geçmiştir. Geçmiş zamanı değerli kılan şey ise “o” öznesidir. Anlatı karakterinin bir başkası gibi bahsettiği “o” öznesi, geçmişte fiziksel ve tinsel birliktelik göstererek yaşamdan zevk alabilen ‘ben’idir. Ancak öykü karakteri anne, geçmişteki yaşam tarzını deneyime dönüştüremediği için ‘ben’ini şimdi’ye taşıyamaz. Dünyadan haz alan ve yaşam istencini devamlı kılan tin yok olduğu için dünya “leş” olarak algılanır; “et, tavuk, kuzu, gül, karanfil” gibi yaşamın maddi yönünü temsil eden değerler ise yaşamda kalmak için yeterli tutanaklardan değildir. Çünkü “*insan, sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezidir, kısaca bir sentezdir*” (Kierkegaard, 2007: 21). Beden ile ruhun birlikteliği ile oluşan bu sentez, dünyalık zaman ve mekânı, fiziksel ve tinsel hazların merkezi olarak kabul ettiği müddetçe ontolojik uyumluluk gösterir. Aksi durumda, tinselliğin yok olmasıyla parçalanan sentez için dünya, hem varoluşsal olarak değersizdir hem de insanı kuşatmaktadır. “*Gürültüden gözüme uyku girmiyor. Sessizliği özledim. Kimsesizliği özledim.*” (Edgü, 2007: 73) diyen öykü karakteri anne, var oluşunu engelleyen mekândan kaçıp kurtulmayı dile getirir. Çünkü onun için dünya, kapalı/dar mekândır. Nitekim kapalı mekânlar, “*yalıtık ve tek boyutludur; karakter, zaman, mekân ve onu çevreleyen bütün elemanlarla hatta kendisiyle bile kavgalıdır. Böyle durumlarda mekân, insanı ezmek için üzerine yürüyen karşı güçlerin simgesel bir göstergesidir. Mekânın darlığı, fiziksel anlamda küçüklüğünden değil, karakterin imkânsızlığından ve kendini orada sıkıştırılmış duyumsamasından kaynaklanır*” (Korkmaz, 2015: 83). Zaman ve mekânın fiziksel/tinsel varoluşu engellediği ve sıkıttığı böylesi durumlarda dünyada olmak bir istek değil, zoraki bir kabullenmedir. Başka bir deyişle, dünyayı kuran dayanak noktalarında -zaman ve mekânda- algısal olarak çözümler hissedilen öykü karakteri anne için yaşamak, istemsiz bir eylemdir, bu sebeple de anlamsızdır. Benjamin Wollman’a göre insanın hayatta bir anlam bulamaması, yaşamaya ve mücadele etmeye degecek hiçbir şeyi olmadığı duygusuna kapılması varoluşsal nevrozdur (Yalom, 2001: 660). ‘*Kış gelse de ölse*’ (Edgü, 2007: 73) diyerek içinde bulunduğu olumsuz psikolojiye işaret eden öykü karakteri anne ölümü, hem kendisini bu zoraki var oluştan kurtaracak bir çare, hem de kaybettiği bütün değerlere kavuşturacak bir sağaltım aracı olarak görür. Aynı zamanda anlatı karakteri, yatay bir düzlem olarak kabul ettiği yaşamın duyusallığını öteleyerek kışı bu düzlemi sonlandıran, bitiren bir olay olarak algılar. Çünkü ona göre ölüm, “*maddi yönden canlı organizmaların yeni molekül ve hücreler üreterek kendilerini yenileme kabiliyetlerinin ortadan kalkması veya hayatî merkezlerden birinin (kalp, beyin gibi), birkaçının veya hepsinin tahrip olması sonucu hayatîyetin sona ermesidir*” (Karaca, 2000: 86). Oysa ölüm, sadece yaşamsal görevlerin sona ermesiyle meydana gelen biyolojik bir olay değildir; yaşamı anlamlı kılma çabasının sona ermesiyle uyumluluğu kaybeden insanın kendi olanaklarını yeniden kurma eğilimi gösterememesidir. Bu sebeple varlığını ve yaşamını olumlayamayan, çaresiz ve umutsuz anlatı karakterinin yaşama tutunmadaki başarısızlığı, onun “*varoluşsal güçsüzlüğü(nü)*” (Deveci, 2012: 190) gösterir. Bu da fiziksel olarak yaşamaya devam etmesine rağmen onun tinsel olarak

öldüğünü kanıtlar. Çünkü kadın, süreç olarak gelmesini beklediği 'kış'a nitelik olarak çoktan girmiştir.

Varoluşunu sorgulayan ancak içinde bulunduğu durumu tespit etmektense öteye gidemeyen öykü karakteri anne, anlamlandıramadığı seslerin çevrelediği bir yaşamın içerisinde. Anlamlandırılmayan bu sesleri "psikolojik gürültü" (Dökmen, 2006: 38) olarak anlamlandırmak mümkündür. Çünkü psikolojik gürültü, kaynaktan ya da alıcıda yer alan psikolojik engeller sebebiyle ortaya çıkar (Dökmen, 2006: 322). Özellikle gönderilen mesajın farklı şekilde algılanması, mesajın içerikten yoksun olarak sadece seslerden örülmüş bir gürültü olarak adlandırılmasına sebep olur. Öyküde ise anne, kendisini yaşam ve ötekilerle iletişim/etkileşime geçirecek olan bütün değerlerin sesini rahatsız edici bulur ve onları gürültü olarak adlandırır: "Gürültüden gözümde uyku girmiyor. Sessizliği özledim. Kimsesizliği özledim." (Edgü, 2007: 73) Mutsuzluk ve bunaltı çerçevesinde gelişen bu durum, karakterin "içinde yaşadığı ortama ve düzene, yabancı ve öteki olarak çıkmasına neden olur. Öyküde kaçınılmazlıkları, kendi iradeleri, istekleri ve yetersizliklerinden dolayı yaşayan kişi(kişiler) dünyaya sırtını dönerek bu yabancılaşmışlığın karanlık yüzünü görünürlüğe çıkar" (Şahin, 2009: 492). Dolayısıyla kendini ve yaşamı yönlendirme potansiyeline dönük farkındalıktan uzak olan öykü karakteri anne, yaşamdaki konumunu olumsuzlayarak kendisini yaşamla etkileşime geçirecek olan bütün varoluşsal refleksi öter. Bu durum aynı zamanda anlaşılama problemini de doğurur. Çünkü öykü karakteri annenin, etrafına duvarlar örerek kurduğu yaşam, çevreden merkeze ve merkezden çevreye yönelen bütün iletişimi engeller niteliktedir. Öyle ki ölme isteğini dillendiren annenin bu tavrı, anlatıcı için "durduk yere"dir. Oysa anne ile çocuk arasındaki ilişki, insanın duygusal olarak yansıma bulabileceği bir ilişkiyken öyküde kendisini çocuğuna bile kapatan annenin yarattığı ve devam ettirdiği uzaklık, ilişkinin öldüğünü imler. Esasında bu bir iletişim sorunudur. Öyküde özellikle anlatıcı karakterin sorduğu soruları birkaç kelimeyle geçiştiren anne, kendisini çevreye açmamakta ısrar eder. Bu durum karşısında anlatıcı karakter, bütün iletişim kanallarını kapatan annesini konuşurmak için daha fazla üstelemez. "Daha kışa çok var" (Edgü, 2007: 73) diyerek içinde bulunulan zamanı işaret etmekle yetinen anlatıcı karakter, labirentleşen ve darlaşan dünyasından çıkamayan annesini yeniden doğması için uykuya yönlendirir. Çünkü uyku, "varoluş bunaltısı yaşayan bireyin sığındığı, kurtarıcı ve rahatlatıcı nitelikleri ile bir kaçış simgesidir" (Deveci 2012: 170).

"O dediğin de kim? Diye sordum.

O işte, dedi.

Üstelemedim.

Daha kışa çok var, demekle yetindim. Hadi, şimdi kapa gözlerini."

(Edgü, 2007: 73)

Bireyi, niceliksel zaman ve mekân algısından uzaklaştırarak varlığını oturabileceği zaman ve mekân (dünya) algısına yönlendiren farkındalık, bireyin kendini ve yaşamı sorgulamasının ardından gerçekleştirdiği düşünsel bir değişim çabasıdır. Ancak yaptığı sorgulama sonucunda düşünsel değişimi gerçekleştirilmeyen öykü karakteri anne, farkındalık sürecini tamamlayamaz. Bulduğu durumu kanıksayan

annesinin karşısında aydınlanmış bilinci temsil eden anlatıcı karakter, öncelikle onu, içinde yaşadığı zamanı fark etmeye davet eder. Çünkü varoluşçu yazarlar, bireyin “*bırakılmışlığını, yalnızlığını, boğuntusunu, umutsuzluğunu, güvensizliğini belirtmekle yetinmezler. Bu kişinin kendini tanumasını, özünü yaratmasını, benliğini kazanmasını, baskıdan kurtulmasını da isterler*” (Sartre, 2007: 11). Dolayısıyla öyküde, “*yazarın sözünü emanet ettiği şahıs*” (Aktaş, 2005: 140) annesini farkındalığa çağırarak anlatıcı karakterdir. “*Kış gelse de ölsek, demişti durduk yere annem. Oysa, henüz eski eylüle bile girmiş değildik.*” (Edgü, 2007: 73) diyerek yaşamı şimdi’yle bütünleştirdiğini imleyen anlatıcı karakter, daha eski eylüle bile girmeden kış’ı bekleyen annesini, içinde bulunulan zamanı algılamaya yönlendirir. Çünkü “*zaman tek bir gerçekliğe sahiptir. Anın gerçekliğine. Başka deyişle, zaman iki boşluk arasına asılı, anın üstünde toplanmış bir gerçekliktir*” (Bachelard, 1997: 59). Şimdi’nin dışındaki zamanlar (geçmiş-gelecek) ise henüz var olmayan ya da artık var olmayan bir zaman dilimini ifade ettiği için sadece bir beklenti/hatırlamadan ibarettir. O halde insan, gerçekliğe sahip olan şimdide varlığını algılamalı ve anlamlandırılmalıdır. Ancak öykü karakteri anne için anlamsız olan şimdiki zaman, oluş halinde değildir, statiktir. “*Daha kışa çok var, demekle yetindim. Hadi, şimdi kapa gözlerini.*” (Edgü, 2007: 73) diyerek zamanın her an yeniden şekillenebilen işlevselliğine göndermede bulunan anlatıcı karakter ise şimdiki zamanı, “*kendi içinde sonsuz bir değişmeye mütemayil bir algı*” (Orhanoğlu, 2011: 150) olarak benimser. Bu varoluşsal farkındalığa ulaşan anlatıcı karakter, yaşamın bireysel yönelimlerle şekillenen bir olgu olduğunu imler. Dolayısıyla yaşamı algılama düzeyi ve ona bağlılık derecesi de fiziksel/tinsel uyumluluk ile bütünlenir. Ancak bu yaşam uyumunu kaybeden birey için ölüm, sığınma/kurtuluş/arayış psikolojisinin yönlendirdiği bir kaçıştır.

Sonuç

Dilsel sınırlılık içerisinde düşünsel özgürlük yaratma çabası içinde olan Ferit Edgü’nün ‘Kış’ öyküsündeki odak noktası bireydir. Bireysel sorgulamalarla nitelikleştirdiği kurmaca metinde anlatı karakterleri, yaşadıkları dünyaya farklı görünüşleri ile yansır. Yazar, anlatı karakterlerinin yaşama olan bakış açılarını farklılaştıran varoluşsal algıyı, ölüm izleği çerçevesinde ele alarak görüngüler. Ancak öyküde ölüm merkezli izleğin oluşturduğu söylem; yalnızlık, iletişimsizlik ve zaman/mekân olgusunun yitirilmesinden dolayı oluşan boşluk duygusu ile bütünlenir. Bu süreçte, kendini yeniden kurma eğilimi gösteremediği için yaşama katılamayan anlatı karakteri için ölüm, bir kurtarıcıdır. Öte taraftan yaşamda olmayı ‘şimdi’ ve ‘burada’ olmanın farkındalığına erişme olarak kabul eden anlatıcı karakter ise, yaşama tutunabilmek için tinsel çağrıda bulunur. Bu çağrı, labirentleşen yaşam algısından çıkmak için varoluşsal bir yenilenmedir. Dolayısıyla niceliksel olmanın ötesinde bireysel algı ve yorumlarla boyut kazanan mekân ve zaman, varlığı anlamlandırmanın ve varoluşu tamamlamanın temel unsurlarındandır.

Kaynakça

Aktaş, Şerif (2005). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Bachelard, Gaston (1997). "Anın Sezgisi'nden Seçmeler", *Cogito*, Sayı 11, s. 59-63.
- Deveci, Mutlu (2012). *Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Dökmen, Üstün (2006). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayınları, İstanbul.
- Edgü, Ferit (2007). *Nijinski Öyküleri*, Sel Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Heidegger, Martin (2008). *Varlık ve Zaman*, (Çev. Kaan H. Ökten), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Karaca, Faruk (2000). *Ölüm Psikolojisi*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Kierkegaard, Soren (2007). *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Ramazan (2002). *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Ramazan (2015). *Yazınsal Okumalar*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Mays, W. (1997). "Hegel ve Marx'ta Zaman ve Zamansallık", *Cogito*, Sayı 11, s. 65-81.
- Orhanoğlu, Hayrettin (2011). "Aşk Mesnevilerinde Şimdiki Zaman Algısı", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, İstanbul, s. 149-176.
- Sartre, Jean-Paul (2007). *Varoluşçuluk*, (Çev. Asım Bezirci), Say Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Veysel (2009). "Ferit Edgü'nün 'Kaçınılmaz' Adlı Öyküsünde Bırakılmışlık Bunaltısı" *Türk Dili*, Cilt: XCVII, Sayı 690, s. 487-493.
- Şahin, Veysel (2014). "Ferit Edgü'nün 'Yolcu' Adlı Küçürek Öyküsünde Yurtsuzluk İtkisi" *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 2, s. 234-242.
- Tarkovski, Andrey (2000). *Mühürlenmiş Zaman*, (Çev. Füsün Ant), Afa Yayınları, İstanbul.
- Yalom, Irvin (2001). *Varoluşçu Psikoterapi*, (Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit), Kabalcı Yayınları, İstanbul.

